

TÜRKİYE’DE YAŞLI HAKLARI İÇİN UYGULAMALI BİR KONSEPT VE YOL HARİTASI: ANTALYA ÖRNEĞİ

An Interventional Concept for Elderly-Rights and Road Map in Turkey: The Case of Antalya

İşıl KALELİ* ve Arkadaşları**

Başvuru Tarihi : 07/07/2020

Kabul Tarihi : 10/12/2020

Öz

Küresel demografik değişim yaşlı hakları kavramını günümüzde bir kez daha gündeme getirmiş, tüm toplumlara insan haklarının 60-65 yaşlarından sonra da önemini koruduğunu göstermek zorunlu hale gelmiştir. Yaşlı hakları evrensel insan haklarının bir parçası olarak kavranmalı; öğrenme, sorumluluk, politika, katılım, paylaşım, dayanışma ve hizmet boyutlarıyla ele alınmalıdır. Bu çalışmada, Uygulamalı Gerontoloji’nin bakış açısından yaşlı hakları konusunda bir konsept ortaya koymak amacıyla “Antalya Yaşlılık Araştırması” (AYAR©) verileri incelenerek yaşlı haklarının iyileştirilmesine yönelik bir yol haritası çizilmiştir. AYAR© kapsamında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’nden olasılıklı seçimle belirlenen Antalya’da yaşayan

Abstract

Global demographic change has brought the elderly rights to the agenda once again, and it has become necessary to explain all communities that human rights have to be maintained after the age of 60-65. Elderly rights should be handled as a part of universal human rights and with dimensions of learning, responsibility, policy, participation, sharing, solidarity and service. In this study, in order to present a concept on elderly rights from the perspective of Interventional Gerontology, the data of “Antalya Aging Survey” (AYAR©) was examined and a road map to improve elderly rights was drawn. Within the scope of AYAR©, the elderlies who lives in Antalya (aged 60 and over) were randomly selected from the Address Based Population Regis-

* [Sorumlu Yazar] Keşan Devlet Hastanesi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, 20195096002@ogr.akdeniz.edu.tr, ORC ID: 0000-0002-3875-2537

** Fatma Banu Demirdaş, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, 20195096001@ogr.akdeniz.edu.tr, ORC ID:0000-0002-7001-2205; Saadet Tiryaki, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, 20195096004@ogr.akdeniz.edu.tr, ORC ID:0000-0003-4518-5355; Furkan Ulusal, Havza Meslek Yüksekokulu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 20195096003@ogr.akdeniz.edu.tr, ORC ID:0000-0001-8011-8540 ; Prof. Dr. Phil. Habil. İsmail TUFAN, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, itufan@akdeniz.edu.tr, ORC ID: 0000-0002-7185-7373

60 ve üzeri yaştaki bireylerin %51,2'sinin kendine ait geliri olmadığı tespit edildikten sonra Antalya'da yaşayan tüm yaşlı bireylerin gelirlilik olasılığı belirlenmiştir. 60 yaş ve üzeri nüfusta gelirlilik olasılığı veya oranı bireyin yaşı yükseldikçe düşmekte, yani ekonomik bağımlılık artmaktadır. 60-74 yaşları arasındaki erkeklerde aynı yaş grubundaki kadınlara kıyasla gelirlilik olasılığı/oranı daha yüksek iken 75 ve üzeri yaş gruplarında gelirlilik olasılığı/oranı kadınların lehine artmaktadır. Çalışmanın son bölümünde Yaşlı Haklarının temel sorunlarından biri olan ekonomik eşitliği sağlamaya ve yoksulluğu çözümlenmeye yönelik yapılacak çalışmalarda, girişimlerin Uygulamalı Gerontoloji kapsamında nasıl planlanacağı ve planlanan girişimlerin nasıl yürütüleceği gösterilmiştir. Girişimlerin yürütülmesinde altı adımdan oluşan yol haritası konsepti sunulmuştur: 1) Ödev, 2) Problem ve koşul analizi, 3) Gelişim ve aksama öngörüsü, 4) Gelişim ve müdahale hedeflerinin gerekçeleri, 5) Önlem ve alınan kararların gerekçeleri, 6) Önlem ve kararları değerlendirme. Bu çalışma, yaşlıların haklarını korumak amacıyla yapılacak ulusal ve uluslararası çalışmalarda karar verici ve uygulayıcılara yol gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Uygulamalı Gerontoloji, Yaşlı Hakları, Yoksulluk, Yol Haritası

tration System (n=1007) and the percentage of elderlies who have regular income has determined (51.2%). On the next stage, the income probability of all elderlies who lives in Antalya has been calculated. In the Antalya population of 60 years and over, the probability/rate of income decreases as the age of elderlies increases, hence, economic dependency increases. While the probability/rate of income is higher in the group of men aged 60-74 compared to same aged women, the probability/rate of income increases in the group aged 75 and over in favor of women. In the last part of the study, it is shown how to plan the interventions in terms of Interventional Gerontology and how to implement them to ensure economic equality and to resolve economic poverty which is elderly-rights problem. A road map concept consisting of six implementation stages of interventions is presented: 1) Duty, 2) Problem and condition analysis, 3) Foresight of development and failure, 4) Development and the reasons of intervention targets, 5) The measures and reasons of the decisions taken, 6) Evaluating the measures and decisions. This study will guide decision makers and practitioners in planning and conducting national and international studies to protect the rights of elderlies.

Keywords: Interventional Gerontology, Poverty, Rights of Elderly, Road Map

"Seçmenin demografik yapısı yaşlılar lehine değiştikçe, siyasi partilerin gözünde yaşlıların değeri yükselecektir."
(Tufan, 2007: 28).

Giriş

Gerontolojik bakış açısından yaşlı hakları, yaşlılıkta bağımsız yaşamla ilişkiliyken, bağımsız yaşam da değişimlere uyum sağlayabilmekle ilişkilidir. Değişim ise öğrenmek; yaşlı hakları öğrenme süreçlerini harekete geçirmektir. Bu durumda “Öğrenen kim olmalıdır?” sorusu akla gelmektedir. Bu çalışmayı hazırlayanlar, öğrenmenin birey, toplum ve kurum düzlemlerinde gerçekleşmesi gerektiğine inanmaktadır. Sorumluluk, politika, katılım, paylaşım ve dayanışma gibi artık aşına olunan kavramların içi doldurulmalıdır. Bu da ancak öğrenmeyle, yani değişimle mümkün olabilir.

Amaç sosyal yapıların kapsamı ve dışında cereyan eden yaşlanma süreçlerinin olumsuz etkilerinden insanı ve toplumu korumak, aydınlatmak ve bunlar hakkında bilgi noksanlığından kaynaklanan sıkıntılarını, zorunluluklarını ve feragatlerini önlemek ve/veya gidermek (Tufan, 2020) olarak tanımlandığında *yaşlı hakları* kavramından artık uzakta bulunmayacağız.

Yaşlı hakları, ilk bakışta bir sorunun üst başlığı değil daha çok olumlu bir intiba uyandıran bir kavramdır. Ancak gerçekte durum tam tersidir. Yaşlı hakları sadece belirsiz bir kavram olmakla kalmayıp aynı zamanda mevcut haklardan yararlanma konusunda da birçok dezavantaja göğüs germek zorunda kalan yaşlıları akla getirmekte, bundan yaşlılar doğrudan etkilenmektedir. Diğer taraftan bu problemin dolaylı etkileri de hesaba katılmalıdır.

Yaşlı hakları, evrensel insan haklarının bir parçası olduğundan tüm yurttaşları ve toplumu ilgilendirmektedir. Problemin spesifik çözümleri olarak katılım, paylaşım veya dayanışma birkaç temel kategoride toparlanabilir. Bu problemin ardındaki süreç ve yapıların kavranmasından ve problemin çözümünden yaşlıların yanı sıra aileler, kurumlar ve aslında tüm toplum kazançlı çıkacaktır.

1. Yaşlı Hakları

Bugün yaşlı insanların üçte ikisi endüstrileşmemiş ve endüstrileşme sürecini henüz tamamlamış ülkelerde yaşamaktadır. İnsanlık tarihinde ilk kez dünyada 60 yaş üzeri insan sayısının çocuk sayısını aşması beklenmektedir (Office of the High Commissioner for Human Rights [OHCHR], 2011). Dünya çapında gözlemlenen demografik değişim (Wahl ve Heyl, 2004) yaşlı hakları üzeri tartışmaları alevlendirmiş görüne de yaşlılık eskiden de ilgi uyandıran bir konu olmuştur.

Yeni çağın erken döneminde yaşlılığın sefaleti, 17.yüzyılda yaşlıya saygı, 18.yüzyılda yaşlının taçlandırılması ve 19.yüzyılda yaşlının otoritesiz saygın kişiliğinin vurgulandığı dönemde yaşlının defterini dürme hazırlıkları başlamıştır. Gençlik orijinalitenin, dâhiliğın, dinamizmin sembolü kabul edilirken yaşlılık eklektizm, gerıcılık ve muhafazakârlığın sembolü ve kaynağı olarak görülmüştür. 20. yüzyılın yeni hedefiyse tümüyle gençlik olmuştur (Borscheid, 1987; Borscheid, 1992). Yaşlılığın bu özet tarihçesine bakıldığında, neden 21. yüzyılda yaşlı hakları kavramının ön plana çıkarılmaya çalışıldığı sorusunu akla gelmektedir. Yaşlılara tanınması istenilen özel haklardan mı söz edilmektedir? Toplumda yaşlı algısındaki güçlü bir değişimin işareti midir?

Tam tersine; yaşlılık hala olumsuzluğun, noksanlığın, kayba uğramışlığın sembolüdür. Yaşlının ve yaşlılığın algılanışında kayda değer bir değişim meydana gelmemiştir. Gençlik ideolojisi bir taraftan geçmişin unutulmasına diğer taraftan yaşlılığın nurlandırılmasına ve sorunlarla dolu güncel yaşlılığın yerine dünkü sözde talihli, bahtiyar yaşlıların dünyasını koymaya çalışmaktadır. Kuşakların mükemmel bir uyum içinde birlikte yaşadıkları, yaşlıların büyük aile kapsamında korunup kollandıkları, anlam dolu bir yaşam sürdükleri iddiaları gerçekliği tam yansıtmayan ideolojik amaçlarla bağlantılıdır. Yaşlıların dışlanması ve yaşlılık sefaleti, sanki yeni bir gelişme gibi kabul edilirken, büyükanneler ve büyükbabalar aslında küçük görülmekte, horlanmakta ve biraz 'beceriksiz', biraz 'tahtası eksik', 'bedeni ve kafası biraz marazlı' olarak algılanmaktadırlar (Tufan, 2020).

Hegel'e (1770-1831) göre mutlak bilgiye götüren süreçte düşünen özne olarak insanın ilk öğrenmesi gereken şey, dünyanın gerçekte görüldüğü gibi olmadığıdır (Kiss, 1977). Yaşlı hakları kavramının ortaya çıkardığı hayali dünya ile yaşlıların gerçek dünyası arasındaki tutarsızlıklar, çelişkiler, tolerans sınırlarını aşan durum, koşul ve süreçler dikkate alınmadan yaşlı haklarının ardındaki talepleri kavramak zor hatta genellikle mümkün değildir.

Yaşlı hakları kavramının ardındaki temel talep yaşlılıkta güven ve güvenlik kavramları üzerine oturtulmuş, insan onuruna yaraşır bir yaşamı mümkün kılmak, yaşlıya yaşamını kendi istek ve hedeflerine göre şekillendirme olanaklarını sunmaktır. Eğer bunu insanın yaşından bağımsız olarak düşünürsek, o zaman evrensel insan hakları ile yaşlı hakları arasındaki bağlantı kolayca algılanacaktır.

İnsan hakları, modern çağın başından beri pek acı tecrübelerin sonucunda elde edilmiş bireyin ve toplumun gerçek veya kabul edilmiş çıkarlarına dayanan bir problemdir (Hofstätter, 1973). Temel İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yaşlı kadın ve erkeklere yönelik çeşitli yükümlülükler olsa da uluslararası insan hakları mekanizmalarının yaşlanma ve yaşlı bireylerin durumlarının izlenmesi konusundaki çalışmalar sınırlı ve dağınık olarak karşımıza çıkmaktadır (Guzmán vd., 2012). OHCHR (2020), standart ve ilkeleri yaşlılara ve/veya yaşlılığa atıfta bulunmakta, yapılması gerekenleri şekillendirmektedir. Yaşlıların insan hakları sözleşmelerinde haklarının korunmasıyla ilgili düzenli bilgi toplanması, izlenmesi ve gerektiğinde müdahale edilmesi konusundaki çalışmalar yapan ülke sayısının azlığı dikkat çekerken yapılan çalışmalarda sadece sağlık hakları ve yaşam standartları gibi sınırlı ekonomik ve sosyal haklarla çerçevelenmiştir. Günümüzde geline nokta mevcut demografik değişimlerin politikacılara, yasa düzenleyicilere, aslında küresel olarak tüm toplumlara insan haklarının 60-65 yaşlarında sona ermediğini göstermek zorunlu hale gelmiştir (Guzmán vd., 2012).

Bir olay veya durum birey, grup ve toplum tarafından “problem” olarak kabul edilmişse bunun nedeni o olayı veya durumu kendileri açısından bir tehlike olarak görmeleridir (Gagel, 2000: 93). Bu yüzden toplumda problem olarak kabul edilen durum veya olaylar daima duyguları da harekete geçirir. Duyguları harekete geçiremiyorlarsa o zaman sosyal problem olarak görülmez ve kabul edilemezler (Tallman, 1976).

Yaşlanma, yaşlılık ve yaşlı hakları kavramlarının duyguları harekete geçirme gücü zayıftır. Ayrıca ülkemizde bu kavramlar hakkında sağlam ve eksiksiz bilginin azlığı (Tufan, 2007) dikkate alınırsa yaşlı hakları kavramını kavramada yaşanan sorunların ortaya çıkma ihtimalinin düşük olmadığını hesaba katmak yerinde olur.

Yaşlı hakları toplum genelinde bir sosyal sorun olarak kabul edilmedikçe bu alandaki bilgi ve hizmet noksanlıklarını giderecek adımların yavaş atılmaya devam edeceği varsayımından hareket edilebilir. Duygulara hitap edebilmesi için algı, yorum ve değer yargılarında öğrenme ile değişim yolu tercih edilmelidir. Ancak o zaman sadece kâğıt üzerinde okunan ve kürsülerde bir hatibin dudakları arasında kalan değil aksine günlük yaşamda karşılığı olan, yaşanan ve yaşatılan yaşlı haklarından söz edilebilir.

Yaşlı haklarındaki eksiklikler de sosyal bir problemdir. Ancak bu problemin toplum bilincinde derin bir iz bırakmaması yaşlı hakları taleplerine odaklı sosyal bir hareketin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla yaşlı hakları henüz insanın “anlam arayışının ürünü” (Karstedt, 1999) olamamıştır.

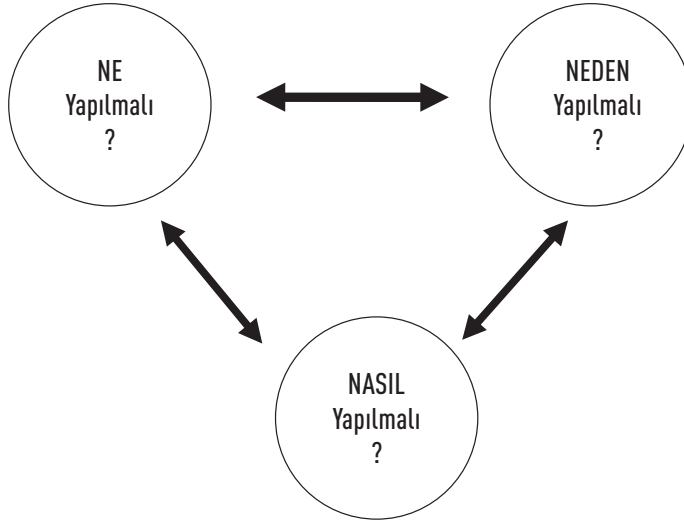
2. Yaşlılık

Yaşlılık her zaman iyimser ve kötümser algılara yol açmış, bazen bedensel ve zihinsel gerileme, bazen de tecrübe ve bilgelikle bağdaştırılmıştır. Antikçağda sık kullanılan bir deyim şuydu: “*En iyisi hiç doğmamış olmaktır, en iyinin ikincisi ise erken ölmektir*” (Böger ve Kanowski 1995). O dönemin bu beklentisi, yani kısa ömürlülük, insanlık tarihinin büyük bölümünü kapsar. Evrimsel perspektiften bakıldığında yaşlılık henüz çok yeni bir olgudur. Örneğin İngiltere’nin York şehrinde 500 yıl önce yaşamış olan her beş kadından dördünün 20 yaşından önce öldüğü tespit edilmiştir. O dönemde çok az kişi 60 yaşına erişebilmiştir. İnsanın 1500 yılları civarında yaşam beklentisi doğada özgür yaşayan hayvanların yaşam beklentisiyle kıyaslanabilirdi. Bugün ise 20’inci doğum gününden önce ölenler iyice azalmıştır. Her ne kadar 35 yaşından itibaren her yedi yılda bir ölüm oranı iki misli artsa da ölümlerin 70 yaşındaki kişilerde dikkate değer bir düzeye eriştiği dikkat çekmektedir (Viidik, 2003).

Türkiye’de en hızlı çoğalan nüfus kesimini yaşlılar meydana getirmektedir. 1960 - 2000 yılları arasında 60 ve üzeri yaştaki nüfus %57, 80 ve üzeri yaştaki nüfus %266 artmıştır (Tufan 2007). Güncel demografik analizlerden 65 ve üzeri yaştaki nüfusun son 5 yılda %16 artarak 2018 yılı sonunda 7.186.204 kişiye ulaştığını, yaşlı nüfusun toplam nüfustaki oranının 2014’te %8 iken 2018’de %8,8’e yükseldiğini biliyoruz (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2019). Ancak takvimsel yaşın ifade gücünün düşük olduğunu, aslında hiçbir anlam ifade etmediğini de dikkate almalıyız.

Yeryüzünde 60 yaş ve üstü nüfusun yakında 1 milyara ulaşması beklenmektedir. Heterojen bir grup olan yaşlıların insan haklarından faydalanmada ve haklarının korunmasında karşılaştıkları zorlukların yanı sıra farklılıklarına bağlı duygusal ve fiziksel yoksunluklara ve ayrımcılıklara maruz kaldıkları gözden kaçmamaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Üst Komisyonu Genel Kurul Raporu’nda (OHCHR, 2011) ilk defa yaşlıların insan haklarına odaklanılarak yaşa bağlı ayrımcılık gündeme getirilmiştir. Raporda yaşlıların insan hakları bağlamında dört temel sorun; ayrımcılık, yoksulluk, şiddet ve istismarın yanı sıra bunlara yönelik önlem ve hizmetlerin ölçüm-standardizasyonunun eksikliği de dile getirilmiştir.

Yaşlılığı anlamak, yaşlı insanın ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşlı haklarının günlük yaşama entegre edilmiş uygulamalarını hayata geçirmek için yaşlıların yaşam durumu, ekonomik koşulları, hangi sosyal tabakanın mensubu oldukları, ailesi, menşei, medeni durumu, eğitim düzeyi ve nerede yaşadığı (şehir/köy) dikkate alınmalıdır. Yaşlı haklarını tartışmaya açmak ve bu konuda bir yol haritası sunmak amacını güden bir kimse bunlarla bağlantılı soruları cevaplama gereğini de hisseder: Ne yapılmalı, neden yapılmalı ve nasıl yapılmalı? Birinci soru konuyu spesifik hale getirmekle ilgili iken sosyal gerçeklikten alınacak kesitle, ikincisi konunun oluşumu ve değerlendirmesi, üçüncüsü ise pratik uygulamalarla ilgilidir (Şekil 1). Her ne kadar demografik değişim bugün yaşlı haklarını tartışmanın vesilesi olsa bile yaşlı sayısına indirgenen bir konu olmamalıdır. Yaşlı hakları evrensel insan haklarının bir parçası olarak kavrandığında kuşaklararası ilişkilerle ve sosyal politikalarla, toplumsal tutum, değer ve normlarla, katılım, refahın paylaşımı, dayanışma ve hizmet kavramlarıyla bağlantıları görülmektedir.

Şekil 1: Yaşlı Hakları Konusunun Temel Soruları

3. Yaşlı Haklarının Boyutları

3.1. Öğrenme

Bütün toplumlar ortak meselelerini düzenleyen bir yapı geliştirme, yani politik örgütlenme ve vatandaşlarına bunu öğretme problemi ile karşı karşıya kalmışlar, kalmaya devam etmekte (Claußen ve Geißler, 1996). Yaşlı hakları sorunlarının ardında genellikle öğretilmemiş ve öğrenilmemiş olan konular yer almaktadır. Bu alandaki politik örgütlenmenin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlarla bağlantılıdır. Örneğin gençlerin yaşlı haklarına bakış açısının incelendiği bir çalışmada yaşlı haklarının farkında oldukları ama yaşlılara uygun tesis, imtiyaz ve refah tedbirleri hakkında farkındalığın düşük olduğu saptanmıştır (Shobhakumar vd, 2018).

Örneğin Almanya'da emekliliği yaklaşanlara *"kendi yaşlılığına hazırlık"* hizmetleri de konumuzla ilişkilendirebilir ve yaşlı hakları çerçevesinde değerlendirebiliriz. Almanya'da bu hizmetler kapsamında elde edilen tecrübeler Türkiye'deki durumla benzerlik göstermektedir: Alt sosyal tabakaların mensubu yaşlılar dezavantajlıdır. Genellikle kötü ikamet koşullarında yaşamaktadırlar. Bir araştırmanın bulguları üst tabaka mensubu kişilerin %54'ünün yaşamını yapılandırmak için gerçekten buna kafa yordüğünü ve plan yaptığını göstermiştir. Buna karşın alt tabaka mensupları kendi değerlerinin düşük seviyede olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden sağlıklarını daha fazla ihmal etmektedirler. Buna karşın üst tabaka mensubu kişiler daha düzenli olarak doktora gitmekte ve doktoruyla daha iyi iş birliği ile sağlığını korumaktadır. Gelecekte bu kişilerin çoğalacağı tahmin edilmektedir. Çünkü "haklarını bilenler ve geleceğe yönelik yaşayanlar çoğalacaktır" (Witterstätter, 2003: 65).

Bu örnekler aynı zamanda öğrenme ve bilgiye ulaşma açısından önemli mesajlar iletmektedir. Modern toplumların temel özelliği eğitim ve gelir arasındaki bağlantılardır. Bireyin eğitim düzeyi yükseldikçe geliri artmaktadır. İstatistiksel olarak tersi de tespit edilebilir ama bir insanın geliri artıyor diye eğitim düzeyinin artacağını kabul etmek mantıklı değildir. Dolayısıyla yaşlı hakları bağlamında bunun anlamı, öğrenen insanların çoğalması ve insanların haklarının farkındalığı arasındaki pozitif ilişkidir.

Dinamik, karmaşık ve döngüsel ağlarla kendi kendini örgütlenme ve yönlendirme yetenekleriyle donatılan toplumun düzen biçimleri bir bütün olarak tasavvur edilmelidir. Onun içindeki her gelişme, her değişim, toplumun birbirine bağlı parçalarını etkilemektedir. Bugün yaşlı hakları kavramından söz ediyorsak aslında yaşanan

insanı ve toplumu birbirine bağlayan ağlardan oluşan bu bütünlüğü tartışmaktayız. Yaşlı hakları, bireysel ve toplumsal potansiyelleri ifade etmektedir. Bunlardan yararlanmak, bireysel ve toplumsal öğrenme sürecine bağlıdır. “Yaşlı Bireylerin İnsani Hakları ve Anti-Ayrımcılık” konulu uluslararası konferansta (OHCHR, 2017) sadece bilgi eksikliği nedeniyle her 6 yaşlı (60 yaş üstü) bireyden 1’i istismara uğramadığı vurgulanmıştır. Bu yüzden yaşlı haklarıyla ilgili bilginin toplumda yayılması, yaşlıların refahı ve haklarının korunmasında önemli bir faktördür.

Yaşlı haklarının hukuksal hakların ötesine taşan anlamlarının toplum genelinde kavranması ve kabulü zorunludur. Dolayısıyla yaşlı hakları bugünden yarına birkaç proje ile toplumda ya da toplum bilincinde yer edebilecek bir olgu değildir. Birey ve toplumların yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili tecrübe ve inanca dayalı bilgileri vardır. Ancak bu bilgilerin rasyonel ve objektif bilgilere dönüşmesi ve kanıtlara dayandırılması da gerekmektedir. Bu noktadan sonra, acilen atılması gereken adımların yanı sıra insanı ve toplumu aydınlatan öğrenme süreçlerinin de harekete geçirilmesini ve öğrenen bireylerin değişen algılarının genel düzleme yaygınlaştırılmasını temin etmek gerekmektedir (Tufan, 2016). Böylelikle bilimsel bilgiye dayalı algı ve kavrayış yaygınlaşabilecektir.

3.2. Sorumluluk

Yaşlı hakları kuşaklararası sorumluluk bağlamında da anlamlıdır. İnsanlığın en eski konusu olan gelecek kuşaklara yönelik sorumluluk “binlerce yıldır yerine getirilmektedir. Yeni dikilen ağaçlardan bir orman ortaya çıkıncaya kadar yaklaşık yüzyıl, bataklıklar kurutularak topraktan verim almak için aradan birkaç kuşak geçer. Zeytin ağaçlarını dikenler, ormanları yeşertenler, bataklıkları kurutanlar, eylemlerinin temeli olan hayatı devam ettirici kolektif fonksiyonun ya hiç ya da kısmen bilincindedirler” (Birnbacher, 1988). Yani insanın sorumluluk denilen bir potansiyeli vardır ama bundan şimdiye kadar yaşlı haklarını topluma entegre etmek üzere faydalanılmamıştır. Dolayısıyla bu potansiyel yaşlı haklarına kanalize edilmelidir.

Küreselleşme yaşlıları kuşaklararası ilişki ve adalet konularında güçlü tartışmaların merkezine oturtmuştur. Kuşaklararası adalet konusu tartışılırken doğmamışa karşı yaşayanların görev ve sorumlulukları ele alınırken yaşlıların gençlere yönelik görevleri sorgulanmaktadır. Genç nüfus oranının azalması sosyal güvenlik sistemlerini baskı altına almıştır. Yaşlıların devlet kaynaklarından orantısız yararlandıkları algısı yayılmakta ve toplumun kaynaklarının gençlere yönlendirilmesi talepleri art-

maktadır. Almanya'nın "Hamburger Abendblatt" yerel gazetesinde (5.3.2005) şu başlık altında çıkan haber, buna bir örnek teşkil etmektedir: "*Genç liberallerin şefi 'raydan çıkma' sonrasında istifa etti ve özür diledi.*" Bu kişi, o zaman 28 yaşındaki Jan Dietrich'tir. Federal hükümetin yoksulluk ve servet hakkındaki raporuna yanıt olarak, "*yaşlıların gümüş takımlarından bazılarını -kaşığı ya da daha iyisi birçok kaşığı- teslim etme vakti geldi*" demiştir ("Almanya'da "kaşığı teslim etmek" deyimini, "ölmek" demektir" *İsmail Tufan*).

3.3. Politika

Neredeyse her konunun siyasallaştırıldığı günümüzde aslında siyasal bir konu olan yaşlılık (Schulz-Nieswandt, 2006) ve yaşlı haklarının bireyselleştirilmesi ilginçtir. Bir taraftan yaşlılığın sosyal politik boyutlarından söz ederken (Tufan, 2007) diğer taraftan sosyal politik girişimlerle yaşlılığı kaliteli bir yaşam dönemine dönüştürme çabalarının azlığı dikkat çekicidir. Bu açıdan bakıldığında yaşlılık, sosyalizasyon süreçlerine entegre edilememiş politik bir sorun olarak tanımlanabilir. Bireysel veya sağlık sorunu olarak ele alınan yaşlılık politik örgütlenme girişimlerimizde dikkate alınmamaktadır.

Yaşlılar için pratik sosyal politika genelde yaşam durumlarındaki eksiklikleri gidermek üzere planlanan ve yaşlıların yaşam koşullarını iyileştirme hedefini takip eden politikalarlardır. Yaşlılar için sosyal politikalar artık sadece sosyal güvenlik kapsamında gelir dağılımını ele almakla yetinmemektedir. Aynı zamanda gayri maddi ve maddi sosyal ihtiyaçları karşılayan hizmetleri de kapsamaktadır. Yaşlılık politikaları sadece yaşlıları ilgilendiren önlemlerle sınırlı değildir. Aynı zamanda onların yaşam durumuna yönelik önlemleri de içermektedir. "Yaşlılar için sosyal politika yaşlı hizmetleriyle birebir örtüşmemekte; bu sadece kısmi bir alandır. Günümüzde yaşlılar için sosyal politika diğer alanların yanı sıra finansal güvenlik/emeklilik, bakım, sağlık, ikamet, kültür ve eğitim alanlarını da kapsamaktadır" (Gerling ve Naegele, 1999).

3.4. Katılım, Paylaşım ve Dayanışma

Toplum, tasarlanabilen ve karşılıklı ilişkilerle işleyen ve bunların sayesinde ayakta kalan bir sosyal sistemdir (Dahme, 1997). Ancak sosyal sistemimizde yaşlı haklarının kurumsallaştırılması ve eğitime entegre edilmesi girişimlerindeki eksiklik çok dikkat çekmektedir. Bu nedenle şimdiye dek ülkemizde yaşlılığın politik sonuçları olmamıştır.

Türkiye’de yaşlılık (inatla) emeklilik ile bir tutulmaktadır. Buna güncel örnek “emeklilikte yaşa takılanlar” kavramı üzerinden yürütülen tartışmalardır. Bu tartışmalarda yaşlılık tek kelimeyle bile anılmazken yasa gereği yaşa takılanlar kendi perspektifini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Buna karşın kendilerinden sonraki kuşakları hesaba katmamaktadırlar.

Her ne kadar “demografik değişimler... yaşlılara yönelik sosyopolitik duyarlılığa ihtiyaç yaratmış” (Tufan, 2007) olsa da sadece yaşlılarla sınırlı bir duyarlılık anlamıdır. Aksine tüm yaşam süresi ve tüm kuşakları kucaklayan (sosyal) politik girişimlere ihtiyaç doğmuştur. Yaşlı hakları bağlamında bu ihtiyaç karşılanırken demografik ve sosyal değişimlerin karşılıklı etkileşimleri dikkate alınmalı, bireysel ve sosyal gelişmeyi destekleyen, katılımı, dayanışmayı ve paylaşımı anlamlı şekilde birbirine bağlayan girişimler odak nokta konulmalıdır.

3.5. Yaşlı Hizmetleri

Yaşlı hizmetleri kapsamında topluma katılım, bedensel, psişik ve sosyal değişimlere hazırlık, yaşam sürecinde edinilen beceri, yetenek ve bilgileri kullanma olanakları ve sosyal ilişkileri koruma ve artırma hedefleri ile (Stanjek, 2002) düşünüldüğünde yaşlı hakları, yaşlı hizmetlerinin türü, kapsamı ve hedef grupları arasındaki farklılıkları dikkate almayı gerekli kılmaktadır (Witterstätter, 2003).

4. Gerontolojinin Perspektifinden Bir Strateji

4.1. Yol Haritası

Gerontolojinin bakış açısında yaşlı hakları geniş ve kompleks bir (politik) alandır. Yaşlılar için tasarlanacak politikaların hepsi, aynı zamanda yaşlı haklarıyla bağlantılıdır ve nüfusun diğer kesimlerini de ilgilendirmektedir. Yaşlı hakları yaşlılara özel hak değildir. Çünkü böyle bir spesifik hak talep edilirse bu aynı zamanda yaşlıların diğer gruplardan soyutlaması anlamına gelir. Kimileri “pozitif ayrımcılık” diyor ve böylece olumlu ve olumsuz iki kavramı suni şekilde bir araya getirmek suretiyle bir algı operasyonu yaratıyor. Çünkü belli bir açıdan pozitif ayrımcılık olarak görünen bir durum başka bir açıdan negatif ayrımcılık olarak algılanacaktır. Örneğin 65 ve üzeri yaştaki bireylere toplu taşımacılıktan “ücretsiz faydalanma hakkı” yaşlılar açısından pozitif bir ayrımcılıktır ama aynı hak toplu taşımacılık sektöründen geçimini sağlayan sürücüler açısından negatif bir ayrımcılıktır. Bu yüzden, durakta bekleyen yaşlıları görmezden gelen sürücüler çoğalmıştır. İlk bakışta iyi görünen bir uygulama

hem yaşlılara hem de sürücülere zarar vermektedir. Bunun yerine yaşlıların ekonomik durumunu düzeltmek ve onları otobüs bileti satın alabilecek konuma getirmek daha faydalıdır.

Uygulamalı Gerontolojinin hedefi “tedavi ve rehabilitasyondur” (Wahl ve Tesch-Römer 2000). Bu perspektiften yaşlı hakları, tedavi ve rehabilitasyon ile ilişkilendirilebilir mi? Geniş bir açıdan ele alırsak gerçekten bu mümkün görünmekte. “Tedavi” kavramından arzu edilmeyen tüm durumları ortadan kaldırmaya yönelik eylemleri, “rehabilitasyon” kavramındansa önceden var olan ama çeşitli sebeplerden dolayı ortadan kalkan “arzu edilen bir durumun yeniden sağlanması” anlaşılabilir. Böylece yaşlı haklarıyla bağlantılı durumlar, tedavi veya rehabilitasyon gerektiren, arzu edilmeyen durumlar olarak kabul edilebilir.

Uygulama, davranış, girişim veya sosyal eylem demektir. Burada sosyal eylem kavramını tercih etmemizin nedeni sosyolojik terim olarak anlam bakımından daha güçlü olmasıdır. Sosyolog göre Weber’e (1972) “eylem insani bir davranıştır”. Bu, insanın anlam gördüğü dıştan veya içten yapılan bir davranış olabileceği gibi hiçbir şey yapmamak veya katlanmak da bir davranıştır. Buna karşın “sosyal eylem” bunu gerçekleştirenin kastettiği anlamda diğerlerinin davranışlarına göre gerçekleştirdiği davranışlardır (Akt. Miebach 2014, s.17).

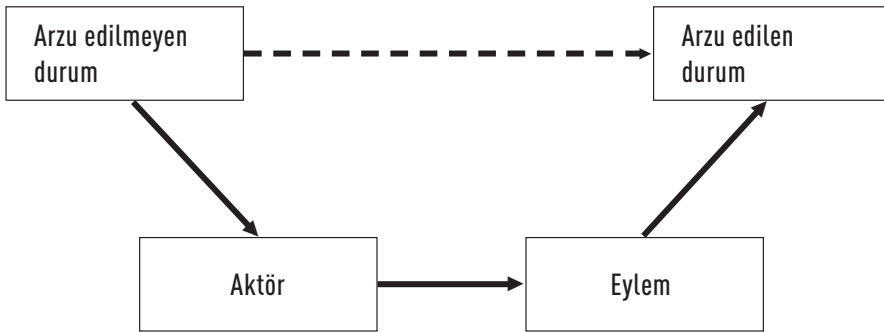
Bu yüzden yaşlı haklarıyla ilişkili girişimler sosyal eylem olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla yaşlı hakları konusundaki bütün girişimlerde aynı veya benzer anlamları gören ve bu yüzden birbirleriyle ahenkli sosyal eylemlere yönelen aktörlere ihtiyaç vardır. Aktör sadece birey değil aynı zamanda kurum, şirket, sivil toplum gibi organizasyonları da kapsar. Bu aktörler yaşlı haklarına yönelik olan sosyal eylemlerde problem çözücü olmalıdır, yani yaşlı hakları alanında arzu edilmeyen *süreçleri, yapısal bağlantıları* ve bunlardan kaynaklanan *problemleri* anlamalı ve problemleri bertaraf edecek bilgi ve beceri ile donatılmış olmalıdırlar.

Yaşlı hakları kavramında anahtar problemler dikkate alınmalıdır. Bunlar, insanların bugünkü ve gelecekteki yaşamları açısından anlamlı olmalı ve aktörleri eyleme davet etmelidir. OHCHR (2011) bu konuda temel problemleri şöyle sıralamıştır:

- Yoksulluk ve yaşam durumu
- Yaşa bağlı ayrımcılık

- Şiddet ve suiistimal
- Yaşlılara yönelik koruma, mekanizma ve hizmetlerin eksikliği.

Problem kavramından arzu edilmeyen bir durumun varlığı, arzu edilen nihai durumu tasavvur edebilmeyi ve mevcut durumun nihai duruma transformasyonunu engelleyen bariyerlerin varlığı anlaşılmalıdır (Dörner, 1979). Dolayısıyla yaşlı hakları problemi bugünkü şartlarda arzu edilmeyen durumlar için kullanılan bir değişkendir. Bu değişkendeki “problem” odak noktaya konularak somutlaştırılmalıdır. “Arzu edilmeyen durum” olarak tanımlanan değişkenin anlamıysa “yaşlı hakları yoktur” şeklinde anlaşılmalıdır. Bu değişkenin de tanımlanmaya ihtiyacı vardır. Örneğin “yaşlıların günlük yaşama katılım sorunu” veya “yaşlıların ekonomik bağımsızlık sorunu” veya “bakıma muhtaç yaşlıların bakım sürecinde karşılaştığı sorunlar” gibi başlıklar arzu edilmeyen durumlardır. Bunlar belirlendikten sonra “arzu edilen durum” tanımlanmalıdır. Örneğin “yaşlıların günlük yaşama katılımının sağlanması” veya “yaşlıların ekonomik bağımsızlığını güvence altına alınması” veya “bakım sürecinde karşılaşılan sorunların çözümü” gibi başlıklar çıkış ve hedef noktalarını açık ve net bir şekilde belirler. Çıkış noktasındaki tolerans sınırlarını aşan durum (Wahl ve Tesch-Römer 2000) ve hedef üzerine alınan kararların ardından mevcut durumun hedef durumuna transformasyonunu gerçekleştirecek aktörler belirlenmeli ve bunların sosyal eylemleri üzerine de kesin olarak tanımlanmış kararlar alınmalıdır (Şekil 2).

Şekil 2: Arzu Edilmeyen Bir Durumdan Arzu Edilen Duruma Erişim Süreci

Tabiat, insan hakkı veya yaşlı hakkı tanımaz. Yaşlanma ve ölüm, en acımasız iki doğa yasasıdır. Af tanımayan bu yasalardan kaçabilmek için insanın ortaya koyduğu hayal gücünün izleri en eski dönemlere kadar takip edilebilir (Tufan, 2016). Yaşlılık 20.yüzyılda bireysel ve toplumsal etkileri hissedilen, bugün ise tüm dünyayı etkileyen bir olgudur. Biyolojik-tıbbi bir süreç olmanın ötesinde biyografik, sosyal, ekonomik, cinsiyete bağlı, dinamik, çok boyutlu ve çok yönlü süreçlerle ilişkilidir (Wahl ve Heyl, 2004). Böylece yaşlanma ve yaşlılık, biyolojik, tıbbi, sosyal ve psikik bir problem olarak belirginleşir. Yaşlı hakları, insanın biyopsikososyal değişimlerine bağlı olarak tanımlanmalıdır. Bu boyutlarla ilişkili spesifik tanımlar, spesifik sosyal eylemlerin (örneğin projeler, araştırmalar vs.) hayata geçirilmelerini mümkün kılacaktır.

“Gözden ırak olan gönülden de ırak olur” deyimi yaşlılara bir hayli uymaktadır. Eskiden yaşlılar ülkemizde ufak bir sosyal grubun üyesiydiler. Bu yüzden göze çarpmıyorlardı. Buna karşın gençliğin çözülmesi gereken sorunları sosyal politikaları belirliyordu. Eğitim, meslek ve özellikle istihdam politikaları ön plana çıkarken, yaşlıların sorunları gözden ve gönüllerden düşüyordu. Hatta yaşlılığın daha uzun süre Türkiye’ye uğramayacağı kabul ediliyor, sadece Avrupa’nın bir sorunu olarak görülüyordu. Bu, 2000’li yılların içlerine kadar devam etmiştir. Basında çıkan bir haber adeta bunu yansıtan ayna gibidir: “Yaşlı nüfusun hızla arttığı Avrupa’nın imdadına... Türkiye ve Türkler koşacak” ve “fizik tedavi ve rehabilitasyon konusunda uzmanlaşmış veya temel sağlık konusunda bilgi sahibi gençler, Avrupa’da işsiz kalmayacak” (Hürriyet Gazetesi, 15.7.2006; Akt. Tufan, 2007) deniliyordu.

Türkiye’de bakıma muhtaç on binlerce yaşlı ve yaşlısına nasıl bakacağını, bakıma muhtaçlığın maddi yükünü nasıl taşıyacağını bilemeyen aileler çoğalırken Avrupalı yaşlıların haklarından biri olan “bakım güvenliği” üzerinden iletilen bu mesajda kapsız iletilen doğru bir mesaj da vardı: Bakım hizmetlerinde istihdam edilebilecek gençlerimiz vardır. Eğer bakım sigortamız olsaydı “yeni bir bakım kültürü” (Tufan, 2006) oluşturulabilir ve binlerce genç bakım sektöründe istihdam edilebilirdi. Bu durum yaşlı haklarına hukuksal-dogmatik bir örnek (Hillmann, 2007) olarak görülebilir. Ancak sadece hukuksal bir sorun olarak kabul edilirse problemin çok sınırlı bir bölümü algılanabilir. Bu yüzden yaşlı hakları sosyal Gerontolojik bakış açısından incelenerek bir yol haritası çizilmelidir.

Yaşlanma ve yaşlılık, tıpkı cinsiyet gibi ilk bakışta gidişatı önceden belli olan biyolojik bir kategori gibi görünür. Ama bu sadece biyolojik “malzeme” ile toplumsal ve

bireysel açılardan nasıl ilgilenilmesi gerektiğini ifade eden bir koşuldur. Ayrıca doğal gibi görünen “çocukluk”, “gençlik”, “yetişkinlik”, “yaşlılık” yaşam safhaları açısından da bu geçerlidir. Yaşamı safhalara ayırma geleneği tarihsel süreçte gelişmiştir (Borscheid, 1999). Yaşlı hakları denildiğinde sanki bu geleneğe bağlı olarak tanımlanan, sadece bir yaşam safhasında yer alan insanların spesifik haklarından söz ediyormuşuz gibi bir algı ortaya çıkabilir.

Yaşlı hakları denmesinin sebebi, *yaşlıların evrensel haklarının* oldukça sık zedelenmesi veya evrensel haklar kapsamında yaşlıların oldukça sık unutulmasından dolayıdır. Hâlbuki *insan hakları* devletimizin de temelidir. Biz, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nden sonra insan haklarının ne olduğunu öğrenmedik. Bu kavram altında anılmasa da dinimizin ve kültürümüzün temelinde insan hakları vardır. Peygamberimizin *s.a.v.* köle azat etmeyi teşvik ettiği birçok köleyi özgürlüğüne kavuşturduğu bilinmektedir. İlk ezanı okuyan Bilal Habeşi’nin azat edilen bir köle olduğu bilinir. Bazı kültürlerin aksine kültürümüzde kölelik, köle olarak yaşamak ve köle olarak yaşatmak kesinlikle yoktur.

Yaşlı hakları insan haklarının bir parçasıdır. İnsan hakları tüm politik ve toplumsal alanları da etkilemektedir. Konunun karmaşıklığı nedeniyle insan hakları normlarını birbirine bağlayan ortak başlığı görebilmek gerekir. İnsan hakları, *insan onuruna saygı* temeli üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda tüm insanlar eşittir ve eşit haklara sahiptir. “Bütün insanlar özgürdür ve onur ve hak bakımından eşit doğarlar” der 1948’de imzalanan ve tüm dünyada sıkça ihlal edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde. Bu yüzden insan hakları çerçevesinde yaşlı haklarının gerçekleşmesi için uluslararası iş birliği gereklidir. Yaşlı haklarının korunması ve güçlendirilmesi bu iş birliğinin başlıca amacıdır.

Yaşlılıkta özerklik ve bağımsızlık, ama aynı zamanda yaşlılıkta artan *bakıma muhtaçlık riski*, uzun vadeli ve palyatif bakım haklarını, bunları yapılandırmada karşılaşılan zorlukları, kilit unsurları ve gerekli önlemleri tartışmaya açmayı da gerekli kılmaktadır. *Yaşlılar şimdiye kadar insan haklarını koruma sistemi içerisinde pek dikkate alınmamışlardır*. Bu yüzden bu sistemde görünür kılınmalı ve hak taşıyıcısı olarak daha güçlü algılanmaları sağlanmalıdır. Bunun için disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç vardır. *Bağımsız ve özerk yaşlıları* çoğaltabilirsek daha iyi koşullarda yaşlanan insanların çoğalmasını sağlamış oluruz. Bunun karşılığında yaşam memnuniyeti yüksek, mutlu, sağlık sorunları daha az yaşlılar çoğalacaktır.

Yaşlı haklarına erişim kolaylaştıkça bu haklar çoğalıp yaygınlaştıkça toplum olarak bundan kazançlar elde edecek, birlik ve beraberliğimiz daha da güçlenecektir. Çünkü genç ve yaşlıların sadece aile bağlarının güçlenmesini sağlamakla kalmayacak aynı zamanda kuşaklararası birlik ve beraberliğin toplumda yayılmasının önündeki engelleri de aşmış olacağız. Bunun için yaşlı haklarına bağlılığımızı söylemenin ötesinde yaşlı haklarını temel değer olarak *günlük yaşamda etkin ve görünür kılan pratik uygulama ihtiyacı* karşılanmalıdır.

Yaşlı hakları, adalet kavramıyla bağlantılıdır. Bu bağlamda spesifik bir konu olarak ele alınırsa daha verimli sonuçlara zemin ortaya çıkacaktır. Adalet, politik felsefenin temel konusudur. Politika ortak bir zemindir ve bunun etkilerini dikkate almadan, insan hakları perspektifinden yaşlı haklarını tartışmanın bir anlamı yoktur. Adalet fikri, toplumsal eşitlik fikri ile iç içe geçmiştir. Ancak demokratik ilişkiler, dengeleyici adaletin garantisi değildir (Dornheim vd., 1999).

Adalet kavramının politik çağrışımlarının yaşlılara ulaşmadığına sıkça şahitlik etsek de bu şahitlik yaşlı haklarının farkına varılmasına pek katkı sağlamamıştır. Özellikle yaşlılığın maddi ve sosyal yönleri, yasal kararlarla bağlantıları, tarihsel ve kültürel nitelikleri ve normatif değer olarak kontekt üstü boyutları geri plana itilmiştir. Yaşlı hakları çok boyutlu konu olarak ele alınırken *dağıtım adaletine* ek olarak, *değişim adaleti*, *düzeltilici adalet*, *usul adaleti* ve *nesiller arası adalet* türleri de dikkate alınmalıdır. Değerlerin, yüklerin, avantajların, dezavantajların, fırsatların, sorunların, pozisyonların ve vazifelerin tahsisine ilişkin adaletin kriterleri; *herkese aynı*, *herkese değerine göre*, *herkese performansına göre*, *herkese yasal haklarına göre* ve *herkese ihtiyacına göre* ölçülmektedir. Bu kriterlere dayanan adalet, “aynı olana aynı muamele” ve “eşit olmayana eşit olmayan muamele” kriterlerini dolaylı olarak kabul etmektedir. Ayrıca adalete özgü tarafsızlık kişisel görüşlerin odak noktadan uzaklaştırılması şartını da beraberinde getirmektedir (Dornheim vd., 1999).

4.2. Yaşlı Hakları ve Sosyal Çevre

Yaşlı hakları ve sosyal çevre arasındaki bağlantıları keşfetmek zor değildir. Yaşanılan ve yaşatılan yaşlı haklarından söz ediliyorsa sosyal çevreyi muhakkak dikkate almalıyız. Çünkü sosyal çevre - Otto Schwenk'in dediği gibi - değer ve tutumlarında hemfikir insanlardan oluşan gruplardır. Sosyal yapıda kısmen üst üste kısmen de yan yanadırlar. Sosyal çevrelerin sosyal yapıdaki konumları grupları oluşturan kişilerin mesleki pozisyonuna, eğitim derecesine ve gelir düzeyine bağlıdır (Schwenk, 1996).

Sosyal çevreleri oluşturan belirleyici faktörler, sosyal çevreye özgü yaşam biçimlerine yol açar. Bunlarda yaşlılık, yaşlanma ve yaşlının anlamları da kısmen veya tamamen farklı olabilir. Bu farklılık yaşlı insanın sosyal çevredeki yaşam durumunu, sosyal pozisyonunu, diğerlerinin ona karşı tutum ve davranışlarını da az çok belirler.

Sosyal çevrede değerlere ve tutumlara bağlı olarak yaşlı hakları kavramından nelerin anlaşıldığı önemlidir. Evrensel insan haklarının parçası olarak gördüğümüz yaşlı haklarının toplum genelinde evrenselleşmesi için sosyal çevrelerdeki anlamı ve anlamlar arasındaki farklılıkları bilinmelidir. Muhtemelen bunlar, yaşlı haklarının toplumda yer etmesini sağlayan veya buna engel olan öğrenme süreçlerinde sosyal çevreye özgü olduğu dikkate almayı gerekli kılacaktır.

4.3. Uygulamalı Gerontolojinin Rasyonelliği

Herkes başarılı yaşlanma şarkısını söylüyor, hiç kimse bunun koşullarını hazırlamaya hevesli görünmüyor. Özellikle mesele paraya dayandığında şarkıcıların sesi kısılıyor. Elbette para her şey değil ama kapitalist toplumda parasızlık her şeyden feragat etmektir. Şayet Antalya’da “yaşlılar, tren yolu ve bacası olmayan hayal dünyasının temsilcisi” (Borscheid, 1992) gibi görünüyorsa bunun temel nedeni sayıca çoğalmaları değildir. Aksine demografik ve sosyal dönüşümlerin gerekli kıldığı ödevlerimizi yerine getirmemiş olmamızın bir sonucudur.

Türkiye’de 1960 - 2000 yılları arasında 60 ve üzeri yaştaki nüfus %57, 80 ve üzeri yaştaki nüfus %266 artmıştır (Tufan, 2007). Antalya nüfusu 2,43 milyondur (1,22 milyonu erkek ve 1,20 milyonu kadın). Nüfusun %77’den fazlası Kepez, Muratpaşa, Alanya, Konyaaltı ve Serik ilçelerinde yaşamaktadır. 65 ve üzeri yaştaki nüfus 220.000 civarındadır. Güncel demografik analizlerden 65 ve üzeri yaştaki nüfusun son 5 yılda %16 artarak 2018 yılı sonunda 7,19 milyona ulaştığı; yaşlı nüfusun toplam nüfustaki oranının 2014’te %8 iken 2018’de %8,8’e yükseldiği tespit edilmiştir (TÜİK, 2019).

Bu çalışma ampirik bulgulardan hareketle Uygulamalı Gerontolojinin perspektifinden yaşlılık üzerine bir konsept ortaya koymak ve olası risklere karşı alınabilecek önlemler üzerine bazı öneriler getirmek amacıyla hazırlanmıştır. Yaşlıların ekonomik durumu çalışmanın çıkış noktasıdır. Onların ekonomik durumu geçmişin bugüne bir yansımasıdır. Yaşlılıkta ekonomik bağımsızlık, sağlığın, katılım, yaşam memnuniyetinin, geleceğe umutla bakmanın en önemli etkenidir.

Gerontoloji, yaşlanma ve yaşlılık süreçlerine ilişkin bilimsel araştırmaları gerçekleştiren, bulgulara dayalı olarak aktif yaşlanma politikaları üreten, yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili var olan teorik yaklaşımları değerlendiren ve yenilerini oluşturan, uygulamalı çalışmaları sürdüren, toplumsal yaşam içinde sadece yaşlıları değil tüm kuşakların yaşlanma süreçlerine ilişkin interdisipliner bir perspektifle sosyal, ekonomik, kültürel boyutları analiz eden bilim dalıdır. Gerontolog ise Gerontoloji öğretimi görmüş, Gerontolojinin teori, araştırma ve uygulama alanları konularında spesifik bilgi ve beceri edinmiş, yaşlanma ve yaşlılık uzmanıdır (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2016). “Gerontoloji, yaşlanma ve yaşlılığın bedensel, psikik, sosyal, tarihsel ve kültürel yönlerinin tarifi, açıklaması ve modifikasyonu ile ilgilenmektedir. Yaşlanma açısından önemli ve yaşlılığı yapılandıran çevre ve sosyal kurumlar buna dâhildir.” (Baltes ve Baltes, 1992).

Yaşlanma en kestirme yoldan değişim kavramıyla tanımlanabilir. Bedenimiz, duygularımız, düşüncelerimiz, davranışlarımız, yaşantılarımız ve yaşlanma sürecine etki eden sosyal ve fiziksel çevreler sürekli değişmektedir (Kruse ve Martin, 2004; Saup, 1993). Yaşlanma, sadece gücün kademeli azalması nedeniyle tıbbi tedavinin zorunlu olduğu bir süreç değil, aksine kültürel özellikler, değerler ve kodlarla, yaşlılık tasavvurlarıyla ilişkili bir süreç olarak kabul edilmelidir (Tufan, 2020). Bu perspektiften bakıldığında Uygulamalı Gerontoloji, bir taraftan değişimlerden kaynaklanan sorunlara çözüm aramaktayken diğer taraftan sorun olan süreç ve koşullara müdahale ederek henüz problem ortaya çıkmadan önce alınan tedbirlerle yaşlanmanın risklerini azaltmaktadır. Gerontolojik müdahale ve önlemlerin ufak bir kısmı tıbbi önlem ve tedavilerle ilişkilidir. Uygulamalı Gerontoloji teori, bilim ve ampirik bulgu temelinde güvence altına alınmış bilgi ile Gerontolojik uygulamaların hayata geçirildiği alandır. Rasyonelliği ise aşağıda sunulan altı adımla açıklanmaktadır (Wahl ve Tesch-Römer, 2000):

1. Belli bir pratik ödevin odak noktaya konulması.
2. Problem ve koşul analizi.
3. Gelişim ve Aksama Öngörüsü
4. Gelişim ve müdahale hedeflerinin gerekçeleri
5. Önlem ve kararların gerekçeleri
6. Önlem ve kararların değerlendirmesi

Belirtilen her adımın detaylı ampirik veriyi gerekli kıldığı, bunların teoriye dayalı analizinden elden edilen bulguların yorumuna dayandığı ve alınacak önlemlerin uzmanlık bilgilerini zorunlu kıldığı dikkate alındığında burada sunulan bilgilerin

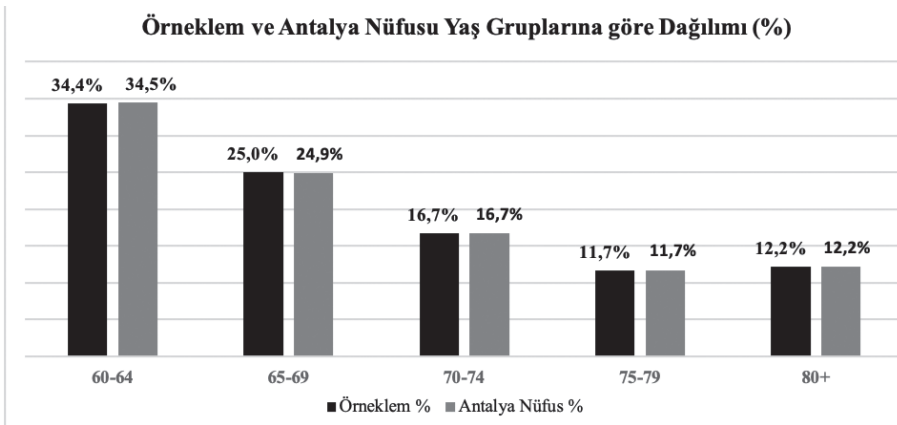
konuya açıklık kazandırmak amacıyla sınırlı olduğu dikkate alınmalıdır. Bu çalışma genel bir stratejinin ana hatlarını belli bir problem (yaşlılıkta ekonomik yoksulluk) örneğinde açıklamaktadır.

5. Bir Örnek: Antalya Yaşlılık Araştırması

Buradaki analizler 15.Ocak-29.Şubat 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Antalya Yaşlılık Araştırması’nın” (AYAR®) bulgularına dayanmakta (Tufan vd., 2018), ancak konu yeni bir perspektiften tekrar değerlendirilmektedir. İkincil analiz ile yeni bulgulara erişilmiştir. Örneklem, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’nden tesadüfen seçilen 1007 kişidir.

Tablo 1: Antalya’da 60 Yaş ve Üstü Nüfus (TÜİK, 2015)

YAŞ GRUBU	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM %	ERKEK %	KADIN %
60-64	90 234	45 053	45 181	34,5	36,2	32,9
65-69	65 178	31 464	33 714	24,9	25,3	24,6
70-74	43 706	20 962	22 744	16,7	16,8	16,6
75-79	30 642	14 119	16 523	11,7	11,3	12,0
80-84	19 923	8 735	11 188	7,6	7,0	8,2
85-89	9 317	3 342	5 975	3,6	2,7	4,4
90+	2 689	808	1 881	1,0	0,6	1,4
TOPLAM	261689	124483	137206	100,0	100,0	100,0

Şekil 3: Antalya’da 60+ Nüfus (ana kütle) ve Örneklem

(AYAR® 2016 yılında yapılsa da örneklem ve evrenin günümüzde benzer bir dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.)

5.1. Antalyalı Yaşlıların Ekonomik Bağımlılığı

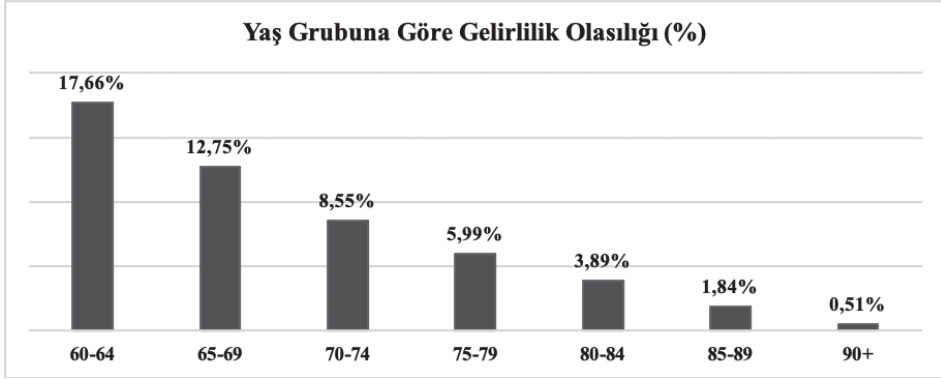
AYAR® kapsamında Antalya'da 60 ve üzeri yaşta bulunan kişilerin %51,2'nin kendine ait geliri olduğu tespit edilmiştir. İkincil analizler açısından bu bulgu bir çıkış noktası teşkil etmektedir. Burada yaş grubuna göre gelirlilik olasılığı veya gelirlilik oranı belirlenecektir. Bunun için yaş grubuna göre dağılımdan faydalanılmıştır (Bkz. Şekil 3).

Tablo 2: Antalya'da Yaş Grubuna Göre Gelirlilik Olasılığı

Yaş Grubu	Antalya'da Yaş Grubu Olasılığı	Antalya'da 60 Yaş ve Üzeri Nüfusta Gelirlilik Olasılığı	Antalya'da Yaş Grubunda Gelirlilik Olasılığı
60-64	0,345	0,512	0,177
65-69	0,249	0,512	0,127
70-74	0,167	0,512	0,086
75-79	0,117	0,512	0,060
80-84	0,076	0,512	0,039
85-89	0,036	0,512	0,018
90+	0,010	0,512	0,005
Toplam	1,000		0,512 (AYAR® bulgusu)

("Olasılık 0 ile 1 arasında bir rakamdır; bu rakamlar 100 ile çarpılırsa oran olarak da ifade edilebilirler." İsmail Tufan).

Yukarıdaki tabloda yaş grubuna göre gelirlilik olasılıkları verilmiştir. Aşağıdaki grafikte de aslında aynı bilgiler görülmektedir. Sadece gelirlilik oranları olarak verilmiştir. Antalya'da 60 yaş ve üzeri nüfusta gelirlilik olasılığı veya oranı, bireyin yaşı yükseldikçe azalmaktadır.

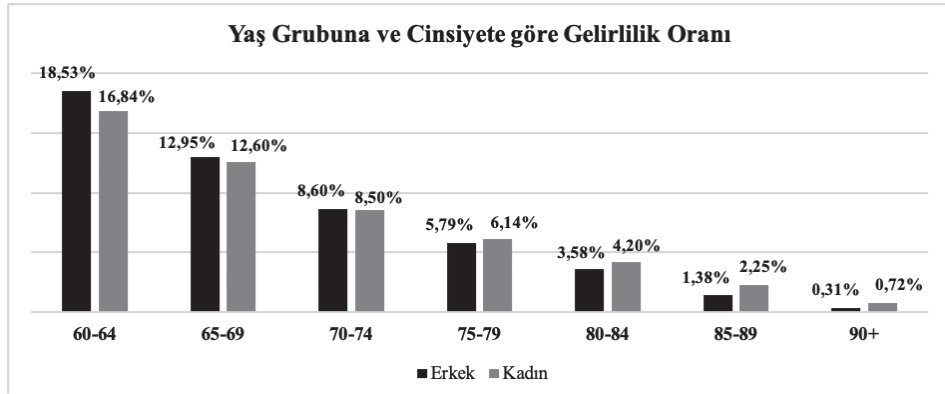
Şekil 4: Yaş Grubuna Göre Gelirlilik Olasılığı

Tablo 1’de 60 ve üzeri yaştaki nüfusun yaş gruplarındaki mutlak sayıları da verilmiştir (TÜİK, 2015). Bu bilgiler analizlerin kapsamını genişletme imkânı sunmaktadır. Bu verilere göre sadece yaş grubuna göre değil aynı zamanda cinsiyete göre gelirlilik olasılıkları veya oranları ve aşağı yukarı kaç kişinin gelirdi olduğu yine yaşına ve cinsiyetine göre hesaplanabilir.

Aşağıdaki grafikte (Şekil 5) yaş grubuna ve cinsiyete göre gelirlilik oranları görülmektedir. Grafikte ilginç bir durum hemen dikkat çekmektedir. 60-74 yaşları arasındaki erkeklerde aynı yaş grubundaki kadınlara kıyasla gelirlilik olasılığı/oranı daha yüksektir. Buna karşın 75 ve üzeri yaş gruplarında gelirlilik olasılıkları/oranları kadınların lehine değişmektedir. Bunun sebebi ne olabilir?

Bu yeni bir araştırma konusu olabilir. Fakat yine de mevcut bilgilerin kapsamında rasyonel bir açıklama getirilebilir. Tufan’a (2007) göre 50 ve üzeri yaştaki nüfusta medeni durum, erkek ve kadınlarda belirgin farklılıklar göstermektedir. Özellikle “evli” ve “eşi öldü” kategorilerinde bu fark hemen göze çarpmaktadır. Yaşı 50 ve üzeri olan kişilerde erkek nüfusta dul oranı %2,4 iken kadınlarda %14,7’e erişmektedir (2000 genel seçim verilerine göre İsmail Tufan hesaplamıştır). Dolayısıyla bu erkeklerin kadınlardan daha erken öldüklerini yani erkeklerin yaşam beklentisinin kadınlardan daha kısa olduğunu göstermektedir. Aradan geçen sürede yaşam beklentisinin cinsiyete bağlı farkının azaldığı kabul edilse bile güncel nüfus istatistiklerinden erkeklerin yaşam beklentisinin kadınların yaşam beklentisinden aşağı yukarı 5 yıl daha az olduğu bilinmektedir (TÜİK, 2019).

Diğer taraftan yaşlıların gençlik yıllarında çalışma yaşamına katılımında erkeklerin daha avantajlı olduğu (Tufan, 2007) ve bunun günümüzde de devam ettiği dikkate alındığında tespit edilen yeni bulgu bu bilgilerin ışığı altında şöyle açıklanabilir: Yaş ilerledikçe hayatta kalanların arasında kadınların payı artmaktadır. Hayatta kalan kadınlara ölen eşlerinden kendilerine dulluk maaşı bağlananlar da çoğalmaktadır. Ayrıca eşinin ölümünden sonra dulluk maaşı alamayan ama yetim aylığı alan yaşlıları da hesaba katarsak tespit edilen duruma rasyonel bir açıklama getirmiş oluruz. İleri yaşlarda kadınların lehine değişen durum, durumun vahametini ortadan kaldırmaz. 60 yaş ve üzeri nüfusun çoğunun geliri yoktur. 60-64 yaş grubunda aşağı yukarı %18 (erkekler %18,5 ve kadınlarda %16,8) olan gelirlilik oranı yaş ilerledikçe hızla azalmaktadır.

Şekil 5: Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre Gelirlilik Oranı

Antalya'da 2015 yılı nüfus dağılımı temel alınarak gelirlilik sayılarına bakıldığında aşağıdaki tabloya ulaşılmaktadır. Yuvarlak hesapla AYAR® bulgularına göre 60 ve üzeri yaştaki 260.000 kişinin 60.000'ni "gelirli" kategorisinde yer almaktadır ve cinsiyete göre dağılım oldukça dengeli görünmektedir (yaklaşık 30.000 erkek, yaklaşık 30.000 kadın). Ancak yeni analizlere dayanan bulgular Antalyalı yaşlılar arasında "gelirli" sayısının yaş ilerledikçe hızla azaldığını, yani ekonomik bağımlılığın yaş yükseldikçe hızla arttığını göstermektedir. Örneğin 64-60 yaş grubundaki aşağı yukarı 90.000 kişinin 31.000'ni gelirli iken (%34,5), 90 ve üzeri yaştaki yaklaşık 2700 kişiden sadece 27'sinin (%1) kendine ait geliri vardır.

Tablo 3: Antalya’da Yaşlıların Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre Gelirli Yaşlı Sayısı

Yaş Grubu	60 ve Üzeri Yaş Nüfus			Cinsiyete göre “Gelirlilik” Yüzdesi (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
60-64	90234	45053	45181	%34,5	%36,3	%32,8
65-69	65178	31464	33714	%24,9	%25,3	24,6
70-74	43706	20962	22744	%16,7	%16,8	16,6
75-79	30642	14119	16523	%11,7	%11,3	12,0
80-84	19923	8735	11188	%7,6	%7,0	8,2
85-89	9317	3342	5975	%3,6	%2,7	4,4
90+	2689	808	1881	%1,0	%0,6	1,4
Toplam	261689	124483	137206	100	100	100

5.2. Ekonomik Bağımlılığın Etkileri

Yaşlıların ekonomik bağımlılığını azaltan hizmetlerin yanı sıra diğer hizmet türlerinde de ekonomik bağımlılık dikkate alınmalıdır. Yaşlıların mevcut hizmetlerden faydalanması ve topluma katılım olanakları ekonomik bağımsızlığına/bağımlılığına bağlı olarak değişmektedir. Yaşlıların gelir yoksulluğunun başlıca sebebi daha önceki yaşam dönemlerinin bir sonucudur. Yaşlılıkta gelir yoksulluğunun başlıca göstergeleri şu şekilde ifade edilebilir (Witterstätter 2003: 94-96):

- Giyim kuşam, çamaşır, gıda ve ısıtma gibi *temel ihtiyaçlarda güçlü kısıtlama* zorunlu hale gelmesi
- Tatil, yeni mobilya veya günlük eşyaların yenilenmesi gibi *sıradan olmayan isteklerin* pratikte yerine getirilememesi
- İkamet standardı düzeyinin düşük olması, eski yerleşim yerlerinde, kalitesiz inşaat malzemesi ile inşa edilmiş, hijyenik olmayan, konvansiyonel ısıtma tekniğinin kullanıldığı koşullarda ikamet etme zorunluluğu
- *Sağlık önlemleri*, finansmanı zor yaşlılığa uygun beslenme (yani protein ve vitamin bakımından zengin, buna karşın karbonhidrat bakımından düşük) olanakları, aynı zamanda sağlık takviyelerini ödeme imkânları son derece kısıtlı olan durumlar

- *Sosyal uyum eksikliği*, ziyaretlere, geziler ve davetlere katılma gibi olanlar için gerekli gelir kaynaklarının olmaması; utanma duygusu nedeniyle sosyal ilişkilerin kopması ve masrafa yol açabilecek her türlü girişimden kendi geri çekmek.

Bütün bu kısıtlamalar insanı soyutlanma, geri çekilme, karamsarlık, üzüntü, bezginlik ve reaktif depresyona sürükleyebilir. *Yoksul yaşlıların davranış stratejileri*, kendini sınırlamaya, ihtiyaçlardan feragate, geliri sıkı bir tasarruf ile harcamaya ve sadece vazgeçilmesi mümkün olmayan şeylere ayırmaya dayanmaktadır. Yaşlılar akrabalarını veya arkadaşlarını geç haberdar eder ve durumdan en son haber olan ise devlet kurumlarıdır. Antalya'da yaşlılıkta ekonomik yoksulluk problemine bir proje kapsamında çözüm getirilmesi Uygulamalı Gerontoloji kapsamında altı aşamalı bir yol haritasında mümkün olabilmektedir. Bu amaçla planlanmış Uygulamalı Gerontolojik bir projenin mantıksal çerçevesinin yapılabileceği yol haritası bir sonraki bölümde gösterilmiştir.

6. Yol Haritası: Antalya Örneğinde Yoksulluk Problemi

Aşağıda (Tablo 4) Uygulamalı Gerontoloji kapsamında yapılacak çalışmalarda kullanılabilir Uygulamalı Gerontoloji kapsamında kullanılabilir "Yol Haritası" görülmektedir.

Tablo 4: Gerontolojik Müdahale Örneği (Antalya'da Yaşlıların Ekonomik Yoksulluğu)

1. Adım	Ödevler
<i>Alt Adımlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • "Yaşlı" kimleri kapsamaktadır, kimler bunun kapsamına girmemektedir? • Tanıma göre Antalya'da "şu anda" ne kadar yaşlı yaşamaktadır? • Yaşlıların adresleri biliniyor mu? • Yaşlıların ekonomik durumu hangi kriterlerle belirlenecek? Hane geliri, emekli maaşı, ek gelir kaynakları vs. • Yaşlıların ekonomik durumunu tespit etmek için bir ankete gerek var mı? • Diğerleri

2. Adım	<i>Problem ve koşul analizi</i>
<i>Alt Adımlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • “Ekonomik yoksulluk” üzerine hangi teoriler var? Bunlardan hangileri bizim için uygun? • Seçilen teori/teoriler kapsamında “ekonomik yoksulluk” nasıl tanımlanmıştır? • Tanıma uyan ampirik veri var mıdır, varsa nasıl ve nereden tedarik edilebilirler? • Mevcut veriler ikincil analize uygun mu, yoksa önce uygun hale getirilmeleri mi gerekir? • Yeni veriye ihtiyaç var mı? Varsa, hangi yöntem ile toparlanacaklar? (Nicel veya nitel yöntemler veya ikisinin kombinasyonu) • Ön araştırma yapılacak mı? • Ölçek tasarlanacak mı? • Örneklem nasıl seçilecek? • Deneklerle görüşmeleri kim, nerede ve ne zaman yapacak? • Deneklere nasıl erişilecek, randevuları kim yapacak? • Görüşmek istemeyen denklere yönelik tutum nasıl olacak? • Verdiği randevuya uymayan deneklerle görüşme için kaç defa temas kurulacak? • Görüşmeyi reddetme eğilimi analizlere nasıl dâhil edilecek? • Modern anket teknikleri, örneğin telefon anketi veya klasik mektupla anket düşünülebilir mi? • Verilerin (nitel veya nicel) bilgisayara kaydı nasıl ve kim tarafından yapılacak? • Analizler kim tarafından, hangi analiz yöntemleri ile gerçekleştirilecek? • Diğerleri

3. Adım	<i>Gelişim ve aksama öngörüsü</i>
<i>Alt Adımlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hangi öngörü yönteminden faydalanılacak? • Yaşlılıkta ekonomik yoksulluk problemi gelecekte artacak mı, azalacak mı? Neden? • Uzmanlarla görüşme yapılacak mı? • Hangi uzmanlarla görüşülecek? • Uzman görüşmelerinde hangi yöntem kullanılacak? • Diğerleri
4. Adım	<i>Gelişim ve müdahale hedeflerinin gerekçeleri</i>
<i>Alt Adımlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşlılıkta ekonomik yoksulluğun gelişimi nasıl takip edilecek? • Yaşlılıkta ekonomik yoksulluğa nasıl müdahale edilecek? • Bunların teorik ve pratik gerekçeleri nelerdir? Hangi faydalar elde edilecek? • Bu müdahaleler için hangi kaynaklar kullanılacak? Bunlar yeterli mi, yoksa yeni kaynak bulunması gerekiyor mu? • Diğerleri
5. Adım	<i>Önlem ve kararların gerekçeleri</i>
<i>Alt Adımlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Alınan önlemler ve kararlar nelerdir? • Hangi gerekçeyle bu önlemlere başvuruldu ve hangi gerekçeyle bu kararlar alındı? • Kararlaştırılan önlem ve kararlarda aktif rol oynayan aktörler kimlerdi? Neden bu aktörler? • Kararlaştırılan önlem ve kararlarda aktif rol oynayan aktörlerin yetki ve görev paylaşımı yapıldı mı? Nasıl yapıldı? • Bu aktörlerin “yaşlılıkta ekonomik yoksulluk” hakkında bilgi ve deneyimleri var mı? • Diğerleri

6. Adım	<i>Önlem ve kararları değerlendirme</i>
<i>Alt Adımlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Değerlendirme araştırması yapılacak mı? • Değerlendirme araştırması nasıl yapılır, biliniyor mu? • Hangi kriterlere göre değerlendirme yapılacak? • Başarı ölçütü nedir? Başarı ölçütü önceden mi, yoksa sonradan mı kararlaştırıldı? Neden? • Değerlendirme araştırmasının sonuç raporu hazırlanacak mı? Kim/kimler hazırlayacak? Neden bu kişiler? • Değerlendirme araştırmasının bulgularından nasıl yararlanılacak? • Diğerleri

Sonuç

Yaşlılıkla ilişkili bir “problemin” Uygulamalı Gerontoloji kapsamında nasıl çözülebileceği burada yaşlılıkta ekonomik yoksunluk örneği ile gösterilmeye çalışılmıştır. Olabildiğince basit bir anlatım ile konunun özü ile ilişkili bilgiler aktarılmıştır. Ancak gerçek bir projede bunların yeterli olmadıkları dikkate alınmalıdır.

Klasik sorunlar, örneğin ekonomik yoksulluk, yaşlılıkta spesifik sorun kaynağına dönüşerek yaşlıların yaşam koşullarına olumsuz etki yapmaktadırlar. Örneğin ekonomik yoksulluğun çok boyutlu kompleks etkileri (bedensel, psikik, sosyal) dikkate alınmadan yaşlılara yardım ve destek hizmetleri neredeyse imkansızdır.

Yaşlanmanın ve yaşlılığın yapısal değişimleri dikkate alınmalıdır. Yoksulluk konusu, ne kadar hızlı gündemin içerisine çekilebilirse, o kadar faydalı olacaktır. Gerontologlar, buna dikkat çekebilir, ama mevcut boşluğu doldurmak için multidisipliner çalışma yürütülmeli ve yeni konseptler geliştirilmelidir (Tufan, 2015; Tufan, 2015a; Tufan, 2016; Tufan, 2016a; Tufan vd., 2017; Tufan, 2017a; Tufan, 2020).

Yaşlılıkta dinlenme ve rahatlamının (Naegle, 1998; Backes ve Clemens 2013), aktif kalmanın, sosyal ilişkileri ileri yaşlara kadar sürdürmenin, topluma katılımın

sürdürülmesinin (Lehr, 2003) önemi gitgide artmaktadır. Fakat birey ve toplum tarafından her zaman kendiliğinden yerine getirilmesi mümkün olmayan bu gereklilikler için Gerontolojik müdahaleler zorunlu olmaktadır. Amaç yaşlılıkta *yaşam durumunu* (Schulz-Nieswandt, 2006) kısıtlayan her türlü engelin ortadan kaldırılmasıdır.

Bazen yaşlının tek başına üstesinden gelemediği durumlarla bağlantılı olan bu ödevin yerine getirilmesi için bir “yardımcı el” gerekli olabilir. Bu, yerel yönetimler olmalıdır. Çünkü yaşlılıkta bölgesel sorunlar belirleyicidir.

KAYNAKÇA

Backes, G. M., Clemens, W. (2013). *Lebensphase Alter - Eine Einführung in die sozialwissenschaftliche Altersforschung*, 4. Basım. Weinheim, Basel: Beltz/Juventa.

Baltes, P. B., Baltes, M. M. (1992). Gerontologie: Begriff, Herausforderung und Brennpunkte. P. B. Baltes, & J. içinde *Mittelstrass, Zukunft des Alterns und gesellschaftliche Entwicklung*, (s. 8). Berlin: De Gruyter.

Birnbacher, D. (1988). *Verantwortung für zukünftige Generation*, (s. 11). Stuttgart: Reclam Verlag.

Böger, J., Kanowski, S. (1995). *Gerontologie und Geriatrie für Krankenpflegeberufe*, 3. Basım, (s. 1). Stuttgart: Thieme.

Borscheid, P. (1987). *Geschichte des Alters*. (s. 16-18). Jahrhundert. Stuttgart: Franz Steiner.

Borscheid, P. (1992). Der alte Mensch in der Vergangenheit. P. Baltes, & J. Mittelstraß içinde, *Zukunft des Alterns und gesellschaftliche Entwicklung, Forschungsbericht 5*. Basım (s. 34-61). Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Borscheid, P. (1999). Alltagsgeschichte. B. Jansen, F. Karl, H. Radebold, & R. Schmitz-Scherzer içinde, *Soziale Gerontologie: Ein Buch für Lehre und Praxis* (s. 126-141). Weinheim, Basel: Beltz Verlag.

Claußen, B., Geißler, R. (1996). *Die Politisierung des Menschen. Instanzen der politischen Sozialisation. Ein Handbuch*. Opladen: Leske + Budrich.

Dahme, C. (1997). *Systemanalyse menschlichen Handelns, Grundlagen und Ansätze zur Modellbildung*, 2. Basım. Opladen: Westdeutscher Verlag.

Dörner, D. (1979). *Problemlösen als Informationsverarbeitung*, (s. 10). Stuttgart: Kohlhammer.

Dornheim, A., Franzen, W., Thumfart, A., & Waschkuhn, A. (1999). Zur Pluralität von Gerechtigkeitsdiskursen - Ein Problemaufriß. A. Dornheim, W. Franzen, A. Thumfart, & A. Waschkuhn içinde, *Gerechtigkeit: Interdisziplinäre Grundlagen* (s. 7-45). Opladen, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.

Gagel, W. (2000). *Einführung in die Didaktik des politischen Unterrichts*, 2. Basım. Opladen: Leske + Budrich.

Gerling, V., & Naegele, G. (1999). Sozialpolitik ab 1945. B. Jansen, F. Karl, H. Radebold, & R. Schmitz-Scherzer içinde, *Soziale Gerontologie* (s. 197-210). Weinheim, Basel: Beltz Verlag.

Guzmán, J. M., Pawliczko, A., Beales, S., Till C., Voelcker I., et al. (2012). (Ed. S. Graham-Brown) *Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge*, (s. 32-33) United Nations Population Fund (UNFPA) ve HelpAge International yayını, [Website] <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Ageing%20report.pdf> Erişim: 17.01.2020.

Hillmann, K. H. (2007). *Wörterbuch der Soziologie*. Stuttgart: Kröner.

Hofstätter, P. R. (1973). *Einführung in die Sozialpsychologie*, (s. 60) Stuttgart: Kröner Verlag.

Karstedt, S. (1999). Soziale Probleme und soziale Bewegungen. G. Albrecht, A. Groenemeyer, & F. W. Stallberg içinde, *Handbuch soziale Probleme* (s. 73-110). Opladen, Wiesbaden: Westdeutscher.

Kiss, Gabor. (1977). *Einführung in die soziologischen Theorien I: Vergleichende Analyse soziologischer Hauptrichtungen*, 3. Basım, (s. 98). Berlin: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Kruse, A., Martin, M. (2004). Vorwort. A. Kruse, & M. Martin içinde, *Enzyklopädie der Gerontologie: Alternsprozesse in multidisziplinärer Sicht* (s. 9-10). Bern, Göttingen, Toronto, Seattle: Huber Verlag.

Lehr, U. (2003). *Psychologie des Alterns*. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.

Meslek Yeterlilik Kurumu. (2016). Ulusal Meslek Standardı: Gerontolog (Seviye 6). Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu.

Miebach, B. (2014). *Soziologische Handlungstheorie. Eine Einführung*, 4. Basım. Wiesbaden: Springer VS.

Naegele, G. (1998). Lebenslagen älterer Menschen. A. Kruse içinde, *Psychosoziale Gerontologie. Band 1: Grundlagen* (s. 106-130). Göttingen, Bern, Toronto, Seattle: Hogrefe, Verlag für Psychologie.

OHCHR. (2011). United National Human Rights, Human Rights for Older Persons: Summary of the Report of the Secretary - General to the General Assembly. [Website] ohchr.org: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/OlderPersons/Pages/OlderPersonsIndex.aspx>, (17.01.2020).

OHCHR. (2017) Human Rights of older persons & non-discrimination. Center of Old Age and Aging Studies, Pontificia Universidad Católica de Chile. The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 3-4 Ekim 2017. Santiago, Şili. [Website] <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/OlderPersons/ConferenceSantiagoReport.pdf> (17.01.2020).

OHCHR. (2020). United National Human Rights, Main Regional Instruments. [Website] <https://www.ohchr.org/EN/Issues/OlderPersons/IE/Pages/InternationalStandards.aspx>, (17.01.2020).

Saup, W. (1993). *Alter und Umwelt. Eine Einführung in die Ökologische Gerontologie*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag.

Schulz-Nieswandt, F. (2006). *Sozialpolitik und Alter*. Stuttgart: Kohlhammer.

Schwenk, O. G. (1996). Einleitung: Lebensstil zwischen Sozialstrukturanalyse und Kulturwissenschaft. O. Schwenk içinde, *Lebensstil zwischen Sozialstrukturanalyse und Kulturwissenschaft* (s. 9-16). Opladen: Leske + Budrich.

Shobhakumar, A., Suresh , S., & Dcunha, S. (2018). Human Rights of the Elderly: An Awareness Study Among Youths. *Indian Journal of Gerontology*, 32/3: 318-332.

Stanjek, K. (2002). Altenarbeit. R. Pousset içinde, *Altenpflege kompakt. Schlüsselbegriffe der Ausbildung und Praxis* (s. 23-25). Weinheim, Basel: Beltz Verlag.

Tallman, I. (1976). *Passion, Action and Politics. A Perspective on Social Problems and Social Problem Solving*. San Fransisco. : Freeman.

Tufan, İ. (2006). *Yaşlılıkta Bakıma Muhtaçlık ve Yeni Bir Bakım Kültürü. Sosyal Bakım Sigortası: Demografik değişimlerin yarattığı bir sorun ve tartışmaya açık bir konsept*. Antalya: GeroYay.

Tufan, İ. (2007). *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*. Antalya: Gero Yay.

Tufan, İ. (2015a). *Gerontologdan Meraklısına İstatistik Müsveddeleri*. Ankara, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tufan, İ. (2016). *Antikçağdan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma, Geliştirilmiş 2. Baskı*. İstanbul: Nobel.

Tufan, İ. (2016a). *Bakıma Muhtaç - Türkiye'de Alzheimer Hastası Yaşlıların Bakımı*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tufan, I., Rester, D., Şahin, S., & Seeberger, B. (2018). Gutes Altern in der Türkei. *ProCare*, 23(4): 5-13.

Tufan, İ. (2017a). Das Altern der türkischen Gesellschaft und neue Herausforderungen für die Sozialpolitik der Türkei. F. Hoose, F. Beckmann, & A. L. Schönauer içinde, *Fortsetzung folgt - Kontinuität und Wandel von Wirtschaft und Gesellschaft* (s. 409-428). Heidelberg, Berlin: Springer VS.

Tufan, İ, Seeberger, B, Öztürk, S, Ayan, S, Özgür, Ö. (2018). Antalya Yaşlılık Araştırması (AYAR©) Yaşlıların Sağlık Durumu. *Geriatik Bilimler Dergisi*, 1 (2): 49-60. [Website] <https://dergipark.org.tr/en/pub/geriatrik/issue/40016/453581>

Tufan, İ. (2020). *Gerontolojiye Hazırlık: Perspektifler, Teoriler Yöntemler Üzerine Ön Bilgi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2015). Türkiye Nüfus İstatistikleri. Ankara: TÜİK.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). Resmi İstatistik Portalı. Haber Bülteni, Sayı 30709: [Website] <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2018-30709> (18.12.2020).

Viidik, A. (2003). Biologisches Altern: Gesetzmäßigkeiten und Beeinflussbarkeit. L. Rosenmayr, & F. Böhmer içinde, *Hoffnung Alter: Forschung, Theorie, Praxis* (s. 21-44). Wien: WUW.

Wahl, H. W., Heyl, V. (2004). *Gerontologie: Einführung und Geschichte*. Stuttgart: Kohlhammer.

Wahl, H. W., Tesch-Römer, C. (2000). Einführende Überlegungen zu einer Angewandten Gerontologie. H. W. Wahl, & C. Tesch-Römer içinde, *Angewandte Gerontologie in Schlüsselbegriffen* (s. 3-11). Stuttgart: Kohlhammer Verlag.

Witterstätter, K. (2003). *Soziologie für Altenarbeit - Soziale Gerontologie*, 13.Band. Freiburg im Breisgau: Lambertus.